

Azerbaycan’da Nevruz ile “Keçel (Kel) ve Kosa (Köse) Oyunu”

Newroz with "Keçel (Bald) and Kosa (Beardless) Game" in Azerbaijan

Mustafa TÖZÜN

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD, İzmir, Türkiye

İletişim : mtzn76@gmail.com

Özet

Nevruz, Yeni Gün demektir. Türk Dünyasında 21 Mart Nevruz (Yeni Gün) Bayramıdır. Bu çalışmada, Nevruz’un, Türk kökenli bir gün olduğu tartışılacaktır. Ayrıca Azerbaycan’da Nevruz’un kutlanması hakkında bilgi sunulmuştur. Azerbaycan’da Nevruz etkinliklerinden birisi de “Keçel (Kel) ve Kosa (Köse) Oyunu”dur.

Anahtar sözcükler: Nevruz, Keçel ve Kosa

Abstract

Newroz, which means new day. It is the 21st March Newroz (New Day) Feast in Turkish World. In this study, it is argued that Newroz is a day of Turkish origin. It also provides information about the celebration of Newroz in Azerbaijan. One of the events in Newroz is “Keçel (Bald) and Kosa (Beardless) Game” in Azerbaijan.

Key words: Newroz, Keçel and Kosa

1. Nevruz ve Kökeni:

Nevruz sözcüğü Farsça iki sözcüğünün birleşmesi ile oluşmuştur: Nev; Yeni ve Ruz; Gün. Böylece Nevruz, Yeni Gün demektir ki milattan önceki tarihlerde Çin kaynaklarında Türklerin “Yengi Kün = Yeni Gün” adıyla İlkbahar Bayramını kutladıkları yazmaktadır. Miladi takvim ile 21 Mart’a denk gelmektedir. Bugün, gündüz ve gece eşitliğinin (ekinoks) olduğu ve Kuzey Yarımkürede ilkbaharın başladığı gündür. Rumî takvimde, 9 Mart’a tekabül eder. Yeni Gün; Tabiat Ana’nın (Mitolojik Ana) canlanması ile insanlığa ölümden sonra dirilmeyi ve atalar kültürünü hatırlatmaktadır (Bayat, F., 2008).

Nevruz isminin Farsça olmasının da etkisiyle Nevruz Bayramı’nın İran kökenli olduğu *zannedilmiştir*. Fuat Köprülü, 1927 yılında yayımlanan bir eserinde (Köprülü, F., 1927) şöyle diyordu:

“Nevruz’un milli bayram addedilerek tes’idi, şüphesiz, eski İran ari anelerindedir. Mu’ahharan, İslamiyetin İran’da intişar ve tekarrüründen sonra bu ananenin devamı ise, galiba “Şiilik” sayesinde olmuştur. Bugün yalnız İranlılar değil Şii mezhebindeki Türkler’de “nevruz”u “bayram” adetmektedirler...”

Görülüyor ki; Nevruz’un menşei üzerine Köprülü’nün kanıtı yoktur. İran’da Nevruz ile ilişkili inanç sistemi Zerdüşt’ün dini Mazdaizm’dir (Mecusilik’tir), denilebilir. İran devletinin ilk kurucusu **Cemşid**, Zerdüşt’ün kurduğu **Mecusilik** dinine inanıyordu. Kurucusundan dolayı bu dine **Zerdüşt dini** de denir. Bu dine göre "**toprağa özenle ve gayretle ekenler on bin duayı tekrar edenlerden daha çok dinsel ödül hak kazanırlar**". Zerdüşt dininde **toprağa** verilen aşırı önem, onun yanında **güneş** anlayışı, **bahar bayramı** kutlamalarını çok önemli hale getirmiştir. Bir anlayışa göre de Nevruz bayramı, Zerdüşt inancındaki tanrı **Ahura-Mazda (Hürmüz) (bir başka deyişle; Hürmüz’ün iyilik ilkesi Spenta Mainyu)** ile kötülük ilkesi **Angra-Mainyu (Ahriman)**nun mücadelesinde Hürmüz’ün savaşı kazanması sonucu, güneşin toprağı ısıttığı, tabiatı yeşillendirdiği ve bereketlendirdiği gündür (Aksoy, M., 2006). Bu inanç Şubat ayı sonunda cemrenin (ateşin), sırasıyla havaya, suya ve toprağa düşmesi ile doğrudan bağlantılıdır. İngilizce ismiyle Şubat, February’dir. Bu isim fever (ateş) sözcüğü ile ilişkilidir.

Kürt menkıbelerinde ise Nevruz **Demirci Kawa**’nın hikâyesiyle özdeşleştirilir: **Demirci Kawa** zalim hükümdar **Dahhak** tarafından ezilen Kürt halkını ayaklandırarak (M.Ö. 612), hükümdarı iktidardan uzaklaştırır ve halkı özgürlüğüne kavuşturur. Kazanılan bu zaferi ve özgürlüğü kutlamak için de dağda büyük bir **ateş yakarlar**, ateşin etrafında şenlikler düzenlerler, şöenler verirler. Demirci Kawa’nın yaktığı bu özgürlük ateşi **21 Mart**’a rastladığı için, Kürt halkınca bugün **Newroz Bayramı** olarak kutlana gelmiştir (Onarlı, İ., 2003).

Türkiye’de Diyarbakır, Siirt, Mardin, Şanlıurfa gibi kentlerde ve kırsal alanlarında yaşayan Yezidiler de **Ahura Mazda**’ya inanırlar ve Nevruz’u **yeni yıl bayramı** olarak kutlarlar ve **Zerdüşt’ün bu gün doğduğunu** kabul ederler. Yezidiler Nevruz’u 21 Mart değil de, "*serisal-ida sersale*" adıyla **Nisan’ın ilk Çarşambası** (Zerdüşt’ün doğduğu gün) olarak kabul eder ve kutlarlar (Onarlı, İ., 2003).

Yukarıda verilen bilgilere karşılık; Nevruz ne İran kökenlidir ne de başka bir kültüre aittir. Nevruz’u İran geleneğine bağlayan **Firdevsî’ nin (940-1020) Şahnâmesi** de dahil olmak üzere (1004 tarihinde tamamlandı), bu tarihten önceki dönemlere ait **İran metinlerinde Nevroz’a rastlanılmaması** bu bayramın **ilk kez** Türkler arasında ortaya çıktığı kanaatini güçlendirmektedir (Onarlı, İ., 2003).

Bender’e göre Alevi ve Bektaşiler’deki nevruz geleneği de Kürt kültüründen kaynaklanmıştır. Ayrıca "Zerdüştlük dini Kürt halkının yarattığı bir dindir" (Bender, C.,

1992'den aktaran: Aksoy, M., 2006). Aksoy (2006) ise Bender'in bu fikrine itibar edilmesi **mümkün değildir**, der. Çünkü Alevilik konusunda uzman olsun olmasın hiç bir Alevi-Bektaşî, Dede ya da Alevi tekkesi Aleviliğin; Zerdüştlük, Yezidilik ya da "Kürtler"den kaynaklandığını kabul etmez. En iyimser yaklaşımla Alevilik, onlardan **kısmen etkilenmiştir**. Bu tür etkilenmeler ise her kültür için söz konusudur. Eğer yukarıdaki nevrüz hakkındaki görüşü kabul edersek, en basitinden Nevruz'un "Kürtler"de değil de, niçin Alevi inancına bağlı olanlar arasında yaygın olduğuna cevap bulamayız (Aksoy, M., 2006).

Nevruz'un çıkışıyla, Demirci "Kawa" ustanın başkaldırma olayını birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü Nevruz Bayramı Babil'in "**Kürt-Kassit**" devletince işgali sonucu ortaya çıkmış; Demirci Kawa olayı ise M. Ö. 612 yılında yaşanmıştır. Demirci Kawa usta her yıl yapılmakta olan Nevruz bayramından yararlanmış, bayram için toplanan halkın varlığından yola çıkarak, dağlarda Nevruz ateşlerini yaktırarak isyanı başlatmıştır"(Aksoy, M., 2006).

Ruslar'da da Nevruz'a benzer bir bayram vardır: **Maslenitsa**. Maslenitsa, başta Ruslar olmak üzere Slavyen halklar tarafından her yıl **3-9 Mart** günleri arasında kutlanan bir bayramın adıdır. "**Yağlı Bayram**" / "**Yağ Bayramı**" anlamlarına gelen ve Halk Bayramı olarak kutlanan Maslenitsa'nın temelinde Ruslar'ın Hristiyanlık öncesinde doğayla (kışın uğurlanışı ve baharın gelişiyle ilgili) yaşayış ve inanışları yatar. Maslenitsa, hem kutlanış sebebi, hem de kutlama biçimiyle Türk dünyasında kutlanan **Nevruz'la büyük benzerlikler** gösterir (Alyılmaz, S., 2009).

Bir Türk bayramı olan ve Türklerin kadim zamanlarından bugüne kutlanan **YENİ GÜN Bayramı** ile özdeşleştirilmiş Türk destanı ise **ERGENEKON DESTANI**'dir. Metin Turan (1998) bu destanı özetle şöyle sunmuştur:

*"Gene bir gün Gök Türkler Tatarların baskınına uğradı. Sağ kalanların tümü tutsak oldu. Sadece **İl Han**'ın küçük oğlu **Kayan** ile kardeşinin oğlu **Nüküz** karıları ile birlikte Tatarların elinden kaçabildiler. Bunlar eski yurtlarına gelip birçok at, deve, keçi ve koyun aldılar. Fakat çevre hep düşman olduğundan orada kalamazlardı. Kimsenin bilmediği ıssız bir yere çekilmeye karar verdiler. Götürebildikleri mallarını alıp sarp dağlara doğru yürüdüler. Böylece dağa çıktılar. Bir gün bir sarp dağın tepesinde, sarp kayalar arasında, geldikleri yoldan başka yolu olmayan bir yere rastladılar. Geldikleri yol ise bir yüklü hayvanın bile geçemeyeceği kadar dardı. Bu yoldan giderek çevresi yüksek, aşılmaz, geçit vermez dağlarla çevrili geniş bir düzlüğe rastladılar. Bu ülkede akarsular, türlü otlar, meyve veren ağaçlar çok çok idi. Kışın hayvanların etini yiyerek, yazın sütünü içerek geçindiler, yünlerinden, derilerinden giysiler yaptılar. Buraya "Ergenekon" adını verdiler. Kayan ve Nüküz'ün çocukları burada çoğaldı. Dört yüz yıldan fazla oturdular. Bir çok oymaklara ayrıldılar. Bir gün geldi ki artık Ergenekon'a sığmaz oldular. Toplanıp konuştular. Büyüklükler: – Atalarımızdan işitmişiz ki, Ergenekon dışında geniş yerler, güzel yurtlar varmış. Önceleri bizim yurdumuz o yerlermiş. Düşmanlar soyumuzu kırıp yurdumuzu almışlar. Artık çoğaldık, güçlendik. Düşman korkumuz kalmadı. Öyle ise niçin dağa kapanıp kalalım? Dağlar arasından yol bulup dışarıya çıkalım. Gidip yurdumuza yerleşelim. Kim karşı koyarsa savaşalım, her kim bize dost olursa onunla hoşça geçinelim, dediler. Böyle konuşup karar verilince Ergenekon'dan çıkmak için bir yol aramağa başladılar, bulamadılar. O zaman bir demirci dedi ki: - Bu dağda bir demir madeni var. Yalın kata benzer. Madenin demirini eritirsek bir yol açılabilir. Gidip o kayayı gördüler. Demircinin sözünü doğru buldular. Halkı odun, kömür toplamaya saldılar. Sonra kayanın altına, üstüne, yanlarına bir kat odun, bir kat kömür dizdiler. Yetmiş tulumdan körük yaptılar. **Ateşi körüklediler**. Kaya erimeye başladı. Yüklü bir devenin geçebileceği kadar yol açıldı. O kutsal yılın, kutsal ayının kutsal gününün, kutsal saatinde **Göktürkler, Ergenekon'dan çıktılar**. O günü, o ayı ve o saati iyi bellediler. Çıkarken onları yöneten demirci başbuğün adı "**Börte Çene**" yani **Bozkurt** idi. Börte Çene Ergenekon'dan çıktıktan sonra bütün illere elçiler gönderdi ve çıkıp geldiklerini bildirdi.*

Ondan sonra her yıl, o günde, o saatte bayram yaparlar. Başta kağan olmak üzere bütün kumandanlar ve ileri gelenler örsün üstüne bir demir parçasını koyup döğerler. Bu yıldönümü böylece töre kılındı.” (Turan, M., 1998).

2. Azerbaycan’da Nevruz’a Genel Bakış:

Azerbaycan’da Nevruz Resmi bayramdır. Nevruzun en canlı kutlandığı ülkelerden biri Azerbaycan’dır. Nevruz’a haftalar önceden hazırlık yapılır. Ali Kafkasyalı’dan (2005) özetle Azerbaycan’da Nevruz’u şöyle sunabiliriz:

*“Tüm ülke genelinde temizlik, süsleme, bezeme çalışmaları yapılır. Bayram törenlerine bütün halk katılır. Azerbaycan’da Nevruz Bayramı, sosyal, kültürel, tabiat ve iş güç hayatının hepsinin **yenilendiği** bir gün olarak kabul edilir. Nevruz Bayramı günlerinde tamamıyla yenileşme hadisesi gerçekleştirilir, her şey yenilenir. Yani insanlar birbirine yeni hediyeler, yeni elbiseler alır. Ayrıca büyük bir işin temelini atmak isteyenler bu günü beklerler.*

*“**Sayaçı**” denilen ve birkaç kişiden oluşan şahıslar ev ev dolaşır, türküler okur, kukla oynatır, halkı eğlendirir para veya çeşitli şeyler toplarlar. Yılın son çarşamba gününde “**Ahîr Çerşenbe**” birçok etkinlik gerçekleştirilir. Gündüz pazarlara gidilir ve alış veriş yapılır. Eşe dosta verilecek hediyeler alınır.*

*Akşama doğru, damların üzerinde veya açık meydanlarda **tongallar (büyük ateşler)** yakılır, etrafında oyunlar oynanır, niyet tutularak üzerinden atlanılır. Daha sonra tongalın külleri bereket, bolluk gelsin diye bacalardan, kapılardan, komların, ahırların içine atılır. Ateş üzerinden atlama merasimi bittikten sonra gençler bacalardan şal sallarlar. Ev sahipleri sallanan şal veya torbaya hediyeleşik şeyler veya meyve türünden şeyler bağlar veya koyarlar.*

*Akşam çağı yoldan gelip geçenlere, kulak kabartırlar, hatta “**kulak asma**”, “**kapı pusma**” dedikleri komşuların kapılarını dinlerler. Duydukları sözlere göre dileklerini yorumlarlar. Yine bu gece, genç kızlar bir araya gelerek “**vasf-ı hâl**” denilen bir toplantı yaparlar. Odanın ortasına su dolu bir **badya** (leğen) konulur. İçerisine pamukla sarılmış bir iğne ile iplik atılır. Su karıştırılır. Akıllarında tuttukları kız ve erkeği temsil eden iplik ile iğnenin hareketlerini niyetlere göre yorumlarlar. Veya her bir kız suya yüzüklerini bırakır. Kızlardan biri bir mani okur. Sudaki yüzüklerden biri çıkarılır. Yüzük hangi kıza ait ise o mani o kız için yorumlanır.*

Yılın son çarşamba sabahı erkenden kadın, kız ve çocuklar su kenarına giderler ve suyun üzerinden atlarlar, ellerini yüzlerini yıkayıp üzerlerine su serperler. Aynı gün, meydanlarda çeşitli eğlenceler tertiplerler.

*Yine son çarşamba akşamı hemen hemen bütün evlerde pilav başta olmak üzere çeşitli yemekler yapılır ve eş dostla birlikte yenir. Aynı gece yemekten sonra “**yedi levin**” denilen, **yedi çeşit kuru meyve** yenir.*

*“**Yedi Sin Sofrası**” açılır. On beş gün önceden hazırlanan **semeni** ve su dolu testi sofranın ortasına konur. **Boyanmış yumurtalar** ve çeşitli pasta, çörek ve meyveler sofrayı oluşturur. Sofranın ortasına “**Yedi Sin**” meyve ve eşyaları da konur.*

*20 Mart günü çocuklar “ **Baca-baca**” gezerler. Çocuklar ellerinde veya omuzlarında, itina ile yapılmış, süslü torbaları ile komşuları ziyaret ederler, onların bayramlarını kutlarlar...*

Bayram sabahı tan yeri ağarmadan kalkılır. Köy, kasaba, yayla veya şehirlerde dere kenarına gidilip, taze su içilir. Su üzerinden atlanılır. Dilekler, dualar edilir. Hayvanlara da taze su içirilir...

Salyan, Kuba, Derbent gibi muhitlerde varlıklı ailelerden toplanılan yiyecek maddeleri fakir olanlara dağıtılır. Çeşitli eğlenceler, oyunlar gösteriler sergilenir.

Saz, tar, zurna, balaban, kabak kemani, garmon gibi Türk millî çalgıları eşliğinde meydanlarda toplu oyunlar oynanır. Gençler **“Yallı” (halay)** çekerler. Yine gençler, **“Ekende Yok, Biçende Yok, Yiyende Ortak Kardeş”, “Kôs-Kôsa”, “Turna Vurdu”, “Benövşe”, “Yaşıl Yarpak, Gızıl Gül”** gibi halk sahne oyunlarını sergilerler...

Azerbaycan Türkleri, Nevruz Bayramını bütün bayramlardan daha ihtişamlı kutlarlar. Üç gün bayram yaparlar...” (Kafkasyalı, A., 2005).

3. “Kôs-Kôsa” veya “Keçel ve Kosa” Oyunu:

Keçel; kel anlamına gelir. Kosa ise köse demektir. Kel ve onun rol arkadaşı olan Kosa İran’da olduğu gibi, Azerbaycan’da da halk tiyatrosunun ‘ustaları’ olarak tanınır. Kel’in ve Köse’nin adına aynı zamanda Azerbaycan halk destanlarında da sık sık rastlanabilir: A gede **Keçel** gelsene. Gelib salam versene, **Kosam** güldürsene, gibi.

‘Nevruz’ merasiminde önemli bir bölümünü teşkil eden ‘Keçel-Kosa’ oyunu gerçek bir tiyatrodur. Çünkü burada süje de, dramatik hareket de en önemlisi ise özel elbise giyen, maske takan aktör de vardır. (Nemetzade, E., 2000)

KOS-KOSA (veya Keçel ve Kosa) oyunu Bayar Çelebi’nin (2007) Yüksek Lisans Tezinde şöyle özetlenmiştir:

“Çocuklar bir yerde toplanırlar ve içlerinden hazır cevap olan birini seçip sırtına bir hayvan postu, başına uzun bir şapka geçirirler. Ayağına ayak görünümlü değnek sararlar. Yüzünü unla bular, karnına yastık koyarlar, boynuna da çan asarlar. Son olarak da kırmızıya boyanmış çömçeyi eline verip kapı kapı dolaşırlar. Kosayı gezdirirlerken de aşağıdaki tekerlemeleri söylerler:

*Ay kos-kosa, gelsene,
Gelib salam versene,
Çömçeni doldurmam,
Kosanı yola salsana.
Ay uyruğu uyruğu,
Saggalı it guyruğu,
Kosam bir oyun eyler,
Guzunu goyun eyler,
Yığar bayram honçası,
Her yerde düyün eyler.
Novruz novruz bahara,
Güller güller nubara,
Bağçanızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun,
Bal olmasın, yağ olsun,
Evdekiler sağ olsun,
Hanım dursun ayağa,*

Kosaya pay versin ağa.

Kosa tekerlemenin bittiğini ifade edercesine “kosa öldü” deyip yere yığılır...

Bu esnada köseye aşağıdaki gibi sorular sorup cevap alırlar:

— *Kosa haradan gelirsen?*

— *Derbenden.*

— *Ne getirmisen?*

— *Alma.*

— *Almanı neyledin?*

— *Satdım.*

— *Pulunu neyledin?*

— *Ökü z aldım.*

— *Ökü zü neyledin?*

— *Vurdum, öldü.*

Kosanın bu cevaplarından sonra diğer oyuncular, aşağıdaki tekerlemeyi söyler:

Başın sağ olsun koşa,

Ersin uzun, bez gısa,

Kefensiz ölmez koşa.

Bundan sonrada kosaya çeşitli sorular sorup cevap alırlar ve şu tekerlemeyi söylerler:

Bazarda hesir,

Melik Salmanı,

Gö yde yel esir,

Melik Salmanı,

Kosam telesir,

Melik Salmanı

Bazarda üzüm,

Melik Salmanı,

Nimçe ye dü züm,

Melik Salmanı,

Bir ala gö züm,

Melik Salmanı.

Koşanı tez yola sal,

Onun ü reyini al,

Coy desin salamat gal!

Ev sahibi çocukların geldiğini geç duyarsa, oyuncular hep bir ağızdan yüksek sesle aşağıdaki tekerlemeyi söylerler:

*Ay kosa kosa, gelmisen,
Gelmisen meydana sen,
Almayınca payını
Çekilme bir yana sen.
Beş yumurta payındı,
Olmaya almayasan.
Menim kosam oynayır,
Gör nece dingildeyir,
Ona gulag asanın
Gulağı cingildeyir,
Menim koşam canlıdı,
Golları mercanlıdı,
Kosama el vurmayın,
Kosama el vurmayın,
Kosam iki canlıdı.
Emiri börk başında,
Gelem oynar gaşında,
Yüz elli beş yaşında,
Lap, lap 7avandı kosam!*

Tekerleme bittikten sonra kosaya evin hanımı pay verir. Oyuncular bu şekilde bütün evleri dolaşırlar. Topladıkları yiyecekleri bir yere koyarlar. Sonra iki oyuncu kosa olur. Kosaların karınlarına birer yastık konur, ellerine de değnek verilir. Keçi kılığına girmiş bir oyuncuyu ortaya geçer, yanında da biri daha vardır. Kosalardan biriyle keçinin yanındaki oyuncu arasında şu konuşma geçer:

— Kardeş, bu keçiyi satıyor musun?

— Evet, satıyorum.

— Kaça satıyorsun?

— Yazda yumruğa, kışta topuğa.

— Tamam, razıyım, yazın gelip yumruğunu alırsın, kışın da topuğunu.

Oyuncu keçiyi kosaya verir ve gider. Kosalardan biri şöyle söyler:

— Keçi benimdir.

Diğer Kosa:

— Hayır, benimdir.

İki kosa kavga etmeye başlarlar. Hangi kosanın karnına değnek değerse o yere düşüp tekrar kalkar. Kosalar sonra keçiyeye bakarlar; ama bulamazlar bu sefer de keçi aramaya başlarlar. Bulamayınca da ağlamaya başlarlar. Oyun bir gülüşme ile sona erer. Kos-Kosa oyununun Lenkeran varyantında kapı kapı dolaşılırken oyunculardan biri kaval çalar.” (And, 1976: 3-5’den aktaran Bayar Çelebi, D., 2007).

Ayrıca bu oyunda dört temel elementin kutsallığı üzerine diyaloglar geçtiğini görmekteyiz. Bu diyalogları Neimetzade'nin (2010) anlatımından şöyle aktarabiliriz:

Boz (Mart) ayın dört kutsal çarşambasının birincisi **Su Çarşambası**dır. Yeni yılın gelmesi nedeniyle ilk olarak Su yenilenir, yani suyun tazelenmesi gerekir... "Su Çarşambası'na "Ezel Çarşamba'sı da denilir.

"**Ateş Çarşamba**" veya ""Yüceltmek" adlı Çarşamba ile ilgili çarşambada ise amaç güneşi, ateşi koruyup saklama inancını halka telkin etmektir... "Ateş" Çarşambalarında kütükler yığılıp ateş yakılır... Aile bireyleri ateş üzerinden atlar. Ve meydanlarda ilk olarak baş aktörler - KEÇEL ve KOSA ateş üzerinden atlar...

Yel'in (rüzgar, hava elementi) kutsallığıyla bağlantılı olarak Kosa-Kosa (veya Keçel Kosa) oyununa aktarılmış diyaloglar da vardır. Mart ayının üçüncü "**Yel Çarşambası**"na halk arasında "Rüzgâr uyandıran Çarşamba", Azerbaycan Türkçe'siyle "Külekli Çarşamba" da denilir. Rüzgâr uyanmış suyu ve ateşi harekete getirir.

"Keçel-Kosa" halk oyunlarında bazen Keçel bazen Kosa yel oluyor. Böylece rol değişerek oyuncular halkı eğlendirmeyi başarıyorlar:

KEÇEL: Ay yel baba gel baba, Kurban sana gel baba, Tahılımız yerde kaldı, Yakamız elde kaldı Ay yel baba yel baba Kurban sana gel baba.

KOSA: İpim ipten üzüldü. İpim dipten üzüldü. Birce günde bin cevan Kara kabre diziidi, Şahsey – vahsey vahsey – Şahsey.

KEÇEL: Ayeli belliler, Ay firenk dilliler, Günüm yeloldu, yeloldu, Gözüm yeloldu, yeloldu, Gözüm seloldu, seloldu.

KOSA: Kürsülerde vattılarü, Aralan kattılar. Toprağımı sattılar: Muratlara çattılar. Şahsey – vahsey, vahsey – şahsey ...

Böylece nağmelerde Yelin insanlara zülüm ettiğinden şikâyetlenir, tanrıdan dileklerde bulunurlardı. Yelle ilgili birçok Atalar sözlerini de oyuna katarak insanları daha mantıksal olmaları, hayatta devamlı iyi düşünmelerini öneriyorlardı:

KEÇEL: Yelin götürdüğü yelin, yerde kalan benim.

KOSA: Yel esmeyince, yaprak kıpırdamaz.

KEÇEL: Yele tükürürsen, kendi üstüne gelir.

KOSA: Yel kayadan ne anlar.

KOSA: Yel getirir, gün kurutur.

KEÇEL: Yel 8avandı8ar, yağmur götürsün. Yok olsun izi kalmasın.

KOSA: Yel götürse, sana ne kalır...

"Nevruz" merasimlerinde Çarşambaların sonuncusu olan –Ahır Çarşamba", "Toprak Çarşambası" adıyla da tanınır. Adından da belli olduğu gibi toprakta artık su, ısı, hava normal hale gelir, toprak uyanmıştır. Ekilmeye hazırdır, tohum serpilebilir ve Türk insanları büyük coşku, heves, keyifle toprağa kendi yavrusu olarak ilgi gösterirler, toprağın uyanmasını nağmelerle, şarkılarla yad ederler...

KEÇEL: Kış çekilir yaza bak, Gökte süzen kaza bak. Baktı aklın apardı, Giden servinaza bak.

KOSA: Bağ saldım bağı ağlar, Bostanım, tağım ağlar. Sağam, özüm ağlarım, Ölseım, toprağım ağlar. KEÇEL: Yel esende gül incir, Bülbül incir, gül incir Yad bağban bağa girme. Yaprak düşer, gül incir. (...) (Neimetzade, E., 2010).

Kaynaklar:

1. Aksoy, M. (2006). "Kültür sosyolojisi açısından Nevruz kavramı." *Journal of Human Sciences* 1.1.
2. Alyılmaz, S. (2009). "Maslenitsa ve nevrüz bayramları arasındaki ilişki".
3. And, M. (1976), Komşu Kültürlerde Dramatik Köylü Oyunları ve Türk Etkisi, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı, Kültür Bakanlığı. Yay., Ankara.
4. Bayat, F. (2008). "Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Bağlamda Yengi Kün (Nevruz): Mitolojik Olgudan Mitolojik Kurguya." *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7.1: 139-148.
5. Bayar Çelebi, D. (2007). Türkiye ve Azerbaycan'daki Çocuk Oyunları ve Oyuncaklarının Karşılaştırmalı İncelemesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*.
6. Bender, C., Xemgin, E., Kürdistan'da Dini İnançlar ve Etkileri İslamiyet Öncesi, İst., 1992, s. 33, 57, 51, 408.
7. Kafkasyalı, A. (2005). "Türk dünyasında nevrüz geleneğine toplu bakış." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6.2 (2005): 149-172.
8. Köprülü, F. (1927). "Tarih Musahabesi-Nevruz'a Aid" *Hayat Mecmuası*, C. L, S. 18., 1927, s. 342.
9. Nemetzade, E. (2000). Güney Azerbaycan'da Halk Tiyatrosu Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (14).
10. Neimetzade, E. (2010). Tiyatromuzun Oluşumu ve Estetik Prensipleri Üzerine.
11. Onarlı, İ. (2003). "Nevruz Bayramı." *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 25.
12. Turan, M. (1998). "Türk destanları." *Türk halk edebiyatı içinde*, 42-61.